

dr hab. Mariusz Kistowski prof. UG

Gdańsk, dn. 10 lutego 2013 r.

Instytut Geografii Uniwersytetu Gdańskiego

Katedra Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska

**Recenzja pracy doktorskiej Pana mgra Witolda Kazimierza Tutaka
pt. „Funkcjonowanie systemu ocen oddziaływania na środowisko
planowanych przedsięwzięć w gminach”**

Uwagi wstępne

Recenzowana rozprawa doktorska, wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Mariana Harasimiuka na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej UMCS w Lublinie, obejmuje problematykę szeroko pojętej ochrony środowiska, koncentrując się na problematyce zarządzania środowiskiem i jego ochroną, korzystając równocześnie z szerokiego zakresu metod stosowanych na gruncie nauk społecznych (badania kwestionariuszowe), geograficznych (analizy przestrzenne, prezentacje kartograficzne) i prawnych (interpretacja przepisów). Ze względu na przedmiot badań, którym są oceny wpływu na środowisko przedsięwzięć inwestycyjnych, stanowiących podstawowy efekt materialny realizacji gospodarki przestrzennej, można również uznać, że istnieje wspólne pole prowadzonych badań właśnie z gospodarką przestrzenną, która jednak nie jest uznawana w pełni formalnie za dyscypliną akademicką.

Pomimo zastosowanych w rozprawie prób „ugeograficznienia”, należy stwierdzić, że jako całość jest ona najbliższa problematyce ochrony i zarządzania środowiskiem, niż zagadnieniom poruszonym na gruncie nauk geograficznych. Pomimo tego należy uznać, że praca ta nie miałaby raczej szans na uzyskanie statusu dysertacji doktorskiej w ramach dyscypliny „ochrona środowiska”, stanowiącej część nauk biologicznych lub chemicznych (jak to aktualnie ma miejsce), ponieważ zdecydowanie bardziej odpowiada ona tradycjom badań w zakresie ochrony środowiska prowadzonych od dziesięcioleci na gruncie Nauk o Ziemi, w szczególności nauk geograficznych. Niestety, nie istnieje możliwość doktoryzowania w zakresie ochrony środowiska w dziedzinie nauk o Ziemi, co stanowi problem wielu prac interdyscyplinarnych przygotowywanych w celu uzyskania stopnia naukowego. W tym kontekście, kierując się tradycjami otwartości geografii na współpracę z innymi dyscyplinami oraz jej ulokowaniem na styku nauk społecznych i przyrodniczych, jak i

wcześniejszym dorobkiem geografów w zakresie ochrony środowiska – należy uznać problematykę dysertacji za wystarczająco związaną z naukami geograficznymi.

Ocena znaczenia podjętej problematyki

Z punktu widzenia potrzeb badawczych i zainteresowań recenzenta rozprawy, jej problematykę należy ocenić jako bardzo istotną. Zgodnie z opinią doktoranta, przeprowadzone na jej potrzeby badania stanowią najszersze z dotychczas prowadzonych w Polsce studiów nad jakością funkcjonowania systemu ocen oddziaływania na środowisko, zarówno w odniesieniu do ocen przedsięwzięć, jak i ocen strategicznych, przeprowadzanych dla projektów dokumentów o charakterze strategiczno-planistycznym. Wcześniejsze publikacje przedstawiały głównie opinie autorów oparte na ich doświadczeniu zawodowym albo dość ubogim materiale empirycznym, obejmującym maksymalnie kilkadziesiąt procedur lub dokumentacji OOS. Po raz pierwszy badaniom poddano równocześnie kilkaset gmin, kilkadziesiąt starostw oraz trzy Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska (RDOŚ), analizując wszystkie (poza krajowym) poziomy administracji zaangażowane w proces oceny środowiskowej. Badania kwestionariuszowe pozwoliły na zgromadzenie bogatego materiału empirycznego, który jednak nie został w pełni wykorzystany. Dodatkowy problem stanowiły zmiany przepisów prawnych, które w zakresie OOS zachodzą w Polsce bardzo często, skutkujące zmianą podmiotów zaangażowanych w proces oceny (kompetencje starostw zostały przeniesione na RDOŚ). Szczególnie godny podkreślenia jest użyteczny cel badań, których wyniki potwierdzają wiele dotychczasowych opinii i przypuszczeń dotyczących wad funkcjonowania systemu OOS oraz pozwalają na identyfikację pewnych nowych faktów. Dzięki nim istnieje lepsza możliwość usprawnienia działania tego systemu. Urzędowe wsparcie prowadzonych badań przez Ministerstwo Środowiska, a następnie przez Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska (GDOŚ) pozwala żywić nadzieję, że wyniki badań naukowych w tym przypadku zostaną wykorzystane w procesie legislacyjnym oraz organizacji procesów ochrony środowiska.

Ocena tytułu oraz struktury pracy

Tytuł dysertacji ogólnie oddaje problematykę zawartą w pracy, jednak został sformułowany nie w pełni zgodnie z zasadami poprawnej składni w jęz. polskim, jak również pominięto w nim aspekt oceny systemu zawarty w treści rozprawy. Celem badań jest przede wszystkim ocena funkcjonującego w gminach systemu ocen środowiskowych. Rozumiejąc niestosowność sformułowania „Ocena ...oceny”, można było tytuł rozpocząć np.

określeniem „skuteczność”, sugerującym rangę procesu oceny tej skuteczności w badaniach. Zawarta w tytule fraza „... środowisko planowanych przedsięwzięć ...” również wprowadza nieco w błąd, gdyż może sugerować, że chodzi o „środowisko przedsięwzięć”, a nie o OOS. Pewne wątpliwości budzi również umieszczenie na końcu tytułu określenie „w gminach”. Nie sądzę, aby miało ono dotyczyć planowanych przedsięwzięć, gdyż przedsięwzięcia te, będąc w gminach, są równocześnie w powiatach, województwach i kraju, a nie przypuszczam, aby procedura OOS była prowadzona jedynie dla przedsięwzięć planowanych przez gminy. Jeśli więc – jak przypuszczam – określenie „w gminach” dotyczy systemu OOS, to lepiej byłoby je umieścić w początkowej części tytułu. Nasuwa się jednak pytanie, czy rzeczywiście przedmiotem badania był tylko system OOS w gminach, czy też cały system OOS (bez szczebla centralnego), skoro badaniami objęto również starostwa i RDOŚ-ie zaangażowane w proces oceny. Pytania kwestionariuszy wskazują, że badanie dotyczyło nieco szerszych aspektów niż tylko relacje urzędów gmin ze starostwami i RDOŚ-iami na płaszczyźnie procedur OOS. Uważam, że ważniejsze byłoby podkreślenie w tytule zasięgu geograficznego badań (Polska południowo-wschodnia), niż gminy jako poziomu prowadzenia OOS. Mam również pewne wątpliwości, czy niezbędny w tytule jest termin „planowane”, gdyż z zasady proces OOS przeprowadza się dla inwestycji, które dopiero mają powstać.

W świetle powyższych uwag stwierdzam, że bardziej adekwatny do treści rozprawy byłby następujący jej tytuł: „Skuteczność funkcjonowania systemu ocen oddziaływania przedsięwzięć na środowisko w południowo-wschodniej Polsce”.

Oceniana praca jest dość obszerna, liczy 191 stron numerowanych plus 65 stron załączników na stronach nienumerowanych, czyli łącznie 256 stron. Część załączników recenzenci otrzymali również w formie elektronicznej na CD. Zasadniczy tekst pracy (łącznie z ilustracjami i tabelami) liczy 174 strony. Pozostałe numerowane strony to wykaz literatury i materiałów źródłowych oraz spisy tabel i rycin. Przed spisem treści umieszczono „Wykaz ważniejszych skrótów” ułatwiający mniej zaznajomionym czytelnikom ich zrozumienie w tekście pracy. Oprócz wprowadzenia i opisu celu pracy (4 strony), zasadniczy tekst składa się z trzech podstawowych części: 1 – przedstawienia systemu OOS jako głównego przedmiotu badań (32 strony – 19%), 2 – charakterystyki metodyki badań oraz obszaru opracowania (32 – 19%), 3 – prezentacji rezultatów badań (94 strony – 54%) oraz wniosków i podsumowania zawartych na 7 stronach. Ogólną strukturę podziału rozprawy, jak również proporcje poszczególnych jej części, można ocenić pozytywnie.

Najbardziej wątpliwy po względem struktury wewnętrznej jest 3, wynikowy rozdział pracy. Został on podzielony aż na 19 podrozdziałów. Wydaje się, że warto by go podzielić na kilka główniejszych podrozdziałów, niż na tak dużą liczbę często drobnych podrozdziałów.

Ocena wykorzystania literatury i materiałów źródłowych

Wykaz literatury i źródeł wykorzystanych w pracy obejmuje 165 publikacji, 29 aktów prawnych, 24 inne źródła oraz 16 stron internetowych. Jedynie 18 (11%) to publikacje angielskojęzyczne, co może zaskakiwać w sytuacji dość często podejmowanej np. przez badaczy brytyjskich problematyki oceny funkcjonowanie systemów OOS. Druga istotna cecha wykazu literatury to jej aktualność. Aż 147 publikacji (87%) ukazało się od roku 2000. Jest to po części uzasadnione aktualnością i nowatorskim na gruncie krajowym charakterem poruszanej problematyki, jednak za granicą była ona podejmowana znacznie wcześniej (od lat 80. XX wieku) i gdyby została ona przestudiowana bardziej wnikliwie, z pewnością udział starszych publikacji, niekoniecznie dostępnych w Internecie, byłby z pewnością większy. Niekonsekwentny jest również podział źródeł na literaturę i inne, gdyż w tym pierwszym umieszczono np. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego (bez podania roku i wydawcy), a pozostałe dokumenty strategiczne wymieniono w wykazie innych źródeł.

Wykaz literatury został sporządzony dość niestarannie. Doktorant stosuje w nim różne sposoby zapisu bibliografii, podając tytuły publikacji raz kursywą, a w innym miejscu czcionką prostą, z reguły bez cudzysłowia, ale w innym miejscu go stosując, itd. Brak również pełnej spójności między publikacjami przywoływanymi w tekście dysertacji a wykazem literatury i materiałów źródłowych.

Ocena merytoryczna pracy

Pracę należy ocenić pozytywnie pod względem merytorycznym. Wykorzystane metody i przeprowadzone przy ich zastosowaniu badania koncentrują się na potwierdzeniu postawionych na wstępie pracy hipotez badawczych. Poprawna, z drobnymi uchybieniami, jest część kartograficzna pracy, bardzo istotna z punktu widzenia komunikatywności prezentacji rezultatów badań. Doktorant sporządził syntetyczną charakterystykę obszaru badań, dostosowaną do problematyki dysertacji. Za błąd można uznać brak skali na przeglądowych mapach zamieszczonych na rysunkach 4 i 5 w tym rozdziale. Szkoda również, że nie zostały w jednej tabeli zestawione przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne cechy

analizowanych województw, co umożliwiłoby lepszą orientację w zakresie specyfiki tych obszarów.

Niefortunny wydaje się również sposób sformułowania tytułu rysunku 10 pt. „Fakt przedłożenia ROŚ w gminach na tle występujących tam uwarunkowań”.

W pracy stwierdzono kilkadziesiąt drobnych uchybień o charakterze interpunkcyjnym, literowym i stylistycznym, rzadziej merytorycznym, przede wszystkim w rozdziale 1 i 2. Wśród istotniejszych błędów można wskazać omyłkowo podany na str. 80 odsetek powierzchni gminy Cisna pokryty parkami narodowymi (26%) i krajobrazowymi (90%), gdyż obie te formy ochrony przyrody nie mogą występować na tym samym obszarze, a ewentualne podanie takich danych przez GUS, wskazuje na błąd w informacji statystycznej, a nie rzeczywiste wystąpienie takiej sytuacji. Uwagę zwraca również pominięcie nazw województw (zamiast nich pozostawiono etykiety „serie 1” itd.) w dolnej części wykresu na rysunku 52 (s. 158).

Podkreślić należy wysoką wartość aplikacyjną pracy, szczególnie w zakresie zaleceń dotyczących zmian w przepisach i procedurach administracyjnych oraz dobrych praktykach, służących poprawie jakości systemu ocen oddziaływania na środowisko.

Wnioski

W świetle opinii zawartych w recenzji można stwierdzić, że rozprawa zasługuje na pozytywną ocenę i spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim. W związku z tym rekomenduję Radzie Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie dopuszczenie mgra Witolda K. Tutaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Ponadto uważam, że stosunkowo innowacyjny charakter prezentowanych badań oraz wartościowe – przede wszystkim z praktycznego punktu widzenia – ich rezultaty, zasługują na jak najszybsze opublikowanie w formie monografii, ponieważ mogą przyczynić się do usprawnienia procesów zarządzania ochroną środowiska w Polsce. Rozprawa wymaga drobnych korekt przed ewentualną publikacją w formie książkowej lub obszerniejszych artykułów.



dr hab. Mariusz Kistowski prof. UG